

SEMINARSKA NALOGA

V OKVIRU PROROGAMA TURISTIČNI VODNIK TURISTIČNEGA OBMOČJA BELA KRAJINA

Udeleženec/ka izobraževanja:

Alenka Tomašič

Kraj in datum: Metlika, 26. junij 2020

1. PREVOD KULTURNE ZNAMENITOSTI - HIŠA BARE JURIČINE

HIŠA BARE JURIČINE

Hiša Bare Juričine se nahaja ob starem mestnem jedru, na Frelihovi ulici. Predstavlja tipičen primer stare belokranjske, s slamo krite stavbe. Hiša priča o tem, kakšne so bile materialne možnosti in socialne različnosti pri gradnji zgradb znotraj mestnega predela. Stavba je bila vrisana že v Franciscejskem katastru v letu 1824. V svoji tlorisni zasnovi je v obliki črke L. Takšne in podobne hiše so bile včasih skoraj vse hiše v Metliki. Hiša je zaščitena kot kulturni spomenik lokalnega pomena.

V hiši sta živel Barbara Ramuta in njen partner Tone Nemanič, ki so ju klicali Bara Juričina in Trontek. Bara je bila zadnja stanovalka danes spomeniško zaščitene, s slamo pokrite hiše, ki je pred 60 leti še edina v tistem okolišu imela črno kuhinjo. Bari Juričini so meščani rekli tudi metliški vodovod. Ko še niso imeli vodovoda, jim je Bara nosila vodo iz Obrha, kjer jim je tudi prala ter si tako zaslužila za skromno preživetje.

Ljudskemu stavbarstvu Bele krajine dajeta značaj les in kamen, gradivo, ki so ga imeli na razpolago. Velikost in višina stavbe je bila pogojena s terenom, na katerem so jo gradili. Skromna kmečka hiša, ki se pojavlja v večjem delu Bele krajine je v svoji osnovi panonski tip hiše. Je lesena ali tudi delno zidana, nadstropna ali pritlična, sestavljena iz dveh ali treh prostorov, postavljena samostojno ali v sklop dvora. Dvor je domačija v obliki male trdnjave, ki so jo v obkolpskem prostoru gradili Uskoki, naseljenci z juga. Alpski tip hiše, čokat in robusten, so gradili Kočevarji, prišleki iz severnih dežel, ti so v Beli krajini naseljevali višje ležeče dele, obronke Kočevskega Roga in Poljanske gore.

Prave male lesene umetnine so objekti, ki so jih gradili za potrebe kmetovanja. Pod Belokranjci imenujemo kombinacijo skednja in kozolca. His je majhen lesen hram v vinogradu, kjer so hranili vino, v sklopu domačije pa je služil tudi kot prenočišče. Kašče so s svojo tehnologijo shranjevanja in uporabe materialov za ohranjanje živil male zakladnice mojstrov in znanja. Dera služi sušenju poljščin, deluje pa tako, da jo potiskajo ven na sonce in zvečer noter pod streho poda ali kašče. Posebej so lepi, sicer skromni, a raznoliki drobni detajli v lesu, ki lepšajo podobo pročelij hiš in podov ter ograj gankov.

Novi časi so prinesli nove načine bivanja in kmetovanja, zato ljudsko stavbarstvo nima več prave funkcije in počasi izginja.

O stari Metliki ne prelomu stoletja in Bari Juričini je zapisal tudi Ivan Drobnič vodja zemljiške knjige v Metliki:

Ko sem bil poleti 1909. leta iz Senožeč prestavljen v Metliko, sem se semkaj pripeljal s postiljonsko pošto, ki jo je vozil stari Matiček. Ta je kasneje, ko je leta 1914 stekla belokranjska železnica, iz obupa skočil v Kolpo, ker je izgubil službo postiljonskega poštarja.

Bila pa je takrat Metlika vsa drugačna, kot je danes. Predvsem hiše, ceste, meščani! Ne vem, kako to, da sem mislil, da leži to mesto bolj v ravnini. Pa sem bil prav presenečen. Razgibana je, skoraj bi rekel, da leži v nadstropjih. Dolinski svet ob potoku Obrhu, glavna cesta ob nekdanji strugi Bojice, trije trgi nad njo, še više Hrib in nad njim vinorodna Veselica. Kar štiri nadstropja, če imamo svet ob Obrhu za pritličje.

Začudili pa so me tudi ljudje, ki so bili prijazni, mehki, iskreni. Moški so me ob prihodu kar naprej pozdravljali, ženske pa so bile bolj plašne, zadržane. Na sodišču so me prav tako prijazno sprejeli, čeprav sem bil samo kerkermajster. Zlasti predsednik sodišča dr. Vladimir Forster, sin skladatelja Antona Forsterja, ki je skomponiral Gorenjskega slavčka, mi je bil naklonjen. Bil je ljubezniv gospod, ki me je tudi kasneje spodbujal, da sem napravil potrebne skušnje in kmalu napredoval od ječarja do pisarniškega pripravnika.

Ob mojem prihodu je bil skoraj vsak meščan - razen redkih uradnikov - hkrati še kmet ali obrtnik, krčmar, trgovec ali kaj podobnega. Ker je zlasti tistim, ki so imeli zemljo, primanjkovalo gnoja, so v pozni jeseni v mestu po nekaterih stranskih ulicah na debelo nastlali smrekovih vej in praproti pa tudi slame. Tako se je čez zimo, ko je po nastlanem gazila živina in so vozili vozovi, naredil gnoj. Tega so potem spomladi postrgali in odpeljali na njive. Pa ne samo živina, marsikatero prase se je sprehajalo po cesti pa tudi kokoši in race so bile več na trgih in ulicah kot pa v kurnikih.

Prav lepega videza torej takrat mesto ni imelo. Bilo je sicer nekaj večjih zidanih hiš, tako občinska ali mestna hiša, lekarna, nova dvonadstropna ljudska šola. Lepa je bila tudi Guštinova hiša na Spodnjem trgu pa hotel Pri soncu na Dragah in Hranilovičeva hiša na Strnišču, v kateri je bil drugi hotel, Pri kroni. Pa to sta bili bolj gostilni, v katerih je popotnik lahko našel tudi prenočišče. Kakih posebnih ugodnosti v njih ni bilo, saj Metlika takrat še ni imela vodovoda. V glavnem pa so bile meščanske hiše nizke, prav mnoge krite z lesenimi skodlami in celo s slamo.

Seveda takrat v Metliki tudi še ni bilo elektrike. Ljudje so si svetili s svečami, oljenkami in petrolejkami. Za javno razsvetljavo je bilo na voljo 25 cestnih svetilk, ki so bile pritrjene na vogalih hiš ali pa ob cesti na hrastovih stebrih. Zanje je skrbel svetilničar ali lampist, ki je vsako jutro pobral dogorele luči. Nato jih je v mestni hiši očistil, nalil petroleja, v mraku pa spet raznesel po Metliki in jih prižgal. Pri tem je nosil s seboj lestev in desko z locnjem, na kateri so bile nameščene svetilke. Moram še povedati, da so se skoraj pred vsako hišo dvigale cele skladovnice drv, ki so jih čez leto počasi žagali in cepili, seveda vse na roko, in jih potem nosili v veže ali kuhinje.

Tudi z vodo, kot sem še omenil, so bile težave. Mesto je sicer imelo na trgu pod gradom svoj vodnjak, ki je bil globok skoraj dvajset metrov, vendar je ročna črpalka slabo delala in so zato ljudje hodili po vodo na izvir Suhorja, v glavnem pa na Obrh, kjer so ženske tudi prale in so napajali živino. Le redke hiše so namreč imele svoje vodnjake, predvsem tiste ob glavni cesti na Dragah, kjer je bil svet nižji in se je bilo lažje dokopati do vode.

Sicer pa so si nekatere ženske služile nelahek kruh s tem da so v škafu na glavi nosile vodo iz Obrha. Po strmem bregu, včasih po cel dan. Tako je Bara Juričina, ki so ji rekli kar "vaserlajtunga" zaslužila krajcar za škaf vode. Kasneje je ceno dvignila na dva krajcarja, pa ji še zmerom ni bil trud zadosti plačan. Težko je bilo takrat za denar!

Vode kot pijačo pa Metličani niso preveč cenili, saj je mesto, ki je takrat štelo kakih 1200 prebivalcev, imelo kar 26 gostiln, krčem in vinotočev. K temu moramo prišteti še zidanice in hise to je lesene hrame na vinorodni Veselici in po okoliških gričih. Res, vinske žeje se meščanom ni bilo treba bati. So pa bile vinske letine tistikrat v resnici zelo dobre.

Rečem tudi lahko, da je vino precej pripomoglo, da se je v mestu razvilo živahno družabno življenje. Skozi vse leto so se vrstila srečanja in prireditve. Naj se nekaterih spomnim. Že

pred novim letom, takoj po božiču, so se začeli po metliških gostilnah "hausbali" oziroma hišni plesi, ki so trajali do pustne nedelje. Vmes je bila na svečnico Vodnikova svečanost, potem pa so sledili debeli četrtek in pustni torek, vuzemski ponedeljek, jurjevo, florijanovo, telovo, križevo, kresovanje, v avgustu cesarjev rojstni dan in nato v oktobru še njegov god. V novembru smo dočakali martinovo in Katarinin večer, v decembru pa še miklavževo, štefanovo in silvestrovo. Vmes pa so bile seveda proslave in nastopi narodne čitalnice, sokolov in orlov, gasilcev, godbe, godalnega orkestra in še drugih. Tudi imenitnih godovanj in porok ni manjkalo pa gostovanj Hrvatov, zlasti Karlovčanov. Vsega je bilo in ničesar nismo pograšali. Veliko tako imenovanih boljših meščanov se je ukvarjalo tudi z lovom in v okolici so prirejali prave pogone na divjačino. Ali pa so hodili jeseni v Mestni log na limanice lovit šoje. Tudi mnoge ribe, zlasti ščuke in somi, so se iz Kolpe in Lahinje dostikrat preselile v metliške ponve.

Da ni bilo v mestu predolgočasno, je poskrbela še postiljonska pošta, ki je prevažala ljudi in novice. V Novo mesto sta vozila dva poštna vozova in se od tam tudi vračala. V Metliki se je namreč zbirala pošta iz Črnomlja, Semiča in Karlovca in so jo potem od tod odpravljali v Novo mesto. Na takšnem poštne vozu je bilo prostora za pet potnikov ali pasažirjem, kot smo jim takrat rekli. Vozil pa je postiljon, ki je skozi vasi trobil na poštni rog, da so ljudje lahko oddali manjše pošiljke, ki jih je potem sproti spravljal v torbo. Sicer pa je imel na skrbi paketne, pisemske in denarne pošiljke. Slednje je hranil v zaklenjeni blagajni, pritrjeni na voz. Za vožnjo do Novega mesta je moral potnik plačati goldinar in 75 krajcarjev.

Za prevoze so v Metliki skrbeli tudi nekateri zasebni prevozniki, ki so imeli kočijo s platneno streho ali pozimi primerne sani. Njihova vožnja je bila seveda dražja in hitrejša, vendar je do Novega mesta še zmerom trajala tri ure, stala pa je tri goldinarje ali še kaj več. S tako kočijo se je na primer za praznike vozil v Ljubljano naš predsednik dr. Forster. Do Novega mesta s kočijo oziroma sanmi, naprej v Ljubljano pa z vlakom. Tako je pred božičem že pred osmo uro razpoložen prišel v pisarno, voščil vsem uslužbencem lepe praznike in novo leto, meni pa še naročil: "Gospod Drobnič, o pol enajstih zaprite in pojdite vsi domov! Zdaj so prazniki!"

Naj omenim, da je bila v začetku tega stoletja v Metliki še živa cela vrsta obrti, od katerih so mnoge izginile ali pa od njih životarijo le redki ostanki. Tako so ob mojem prihodu v Metliko tkali platno v najmanj desetih hišah. Zelo znana je bila Ramutova "velika tkalčija" na Hribu, kjer so delali trije bratje. Zadnji metliški tkalec pa je bil Jože Vrtačič, ki je prenehal s tkanjem, ko mu je ustaška granata z onstran Kolpe leta 1943 zažgala pod. Takrat so v njem zgorele tudi njegove statve. Vrtačiču smo tudi še pred zadnjo vojno naročili, da je natkal platno za hlače naših godbenikov, medtem ko smo imeli suknjiče iz kupljenega modrega blaga.

Kot ni danes v mestu tkalcev, tako tudi ni nekdanjih strojarjev, krznarjev, svečarjev, lectarjev, sifonarja ... Padarja in rano-celnika sta zamenjala apotekar in zdravnik, prejšnje kolarje, kovače in ključavničarje pa razni mehaniki. Celo čevljarja je izpodrinil nekakšen "obuvalni tehnik". Podobno imamo namesto starih poštenih gostiln in krčem razne bifeje in kafiče. Celo o nekakih bistrojih govorijo. Kaj hočemo, ljudje zmerom želijo nekaj novega.

HOUSE OF BARA JURIČINA

House of Bare Juričina is located right next to the old town, on Frelihova street. It is a typical example of an old Bela Krajina building, covered with straw. The house is a testimonial of the material possibilities and social differences in the construction of buildings within the urban area. The building was registered in the Franciscan Cadastre in 1824. In its floor plan, it is in the shape of the letter L. Almost all the houses in Metlika were similar to the Bara Juričina house. The house is now protected as a cultural monument of local importance.

Last inhabitants of the house were Barbara Ramuta and her partner Tone Nemanič. They were called Bara Juričina and Trontek. Bara was the last occupant of today's monument-protected, thatched house, which 60 years ago was the only one left to have a black kitchen. Bara Juričina was also called a Metlika water supply. Before the running water in town, Bara brought them water from Obrh, where she also washed their clothes with what she earned for a modest living.

Wood and stone, the materials that give the folk architecture of Bela Krajina its character. The size and height of the buildings in Bela Krajina was determined by the terrain on which it was built. The modest farmhouse that we can find in most parts of Bela Krajina is a Pannonian type of house. It is wooden or also partially made from stone, it has one storey or ground floor, consisting of two or three rooms, placed independently or as part of a courtyard. Dvor is a homestead in the form of a small fortress, built in the surrounding area by the Uskoks, settlers from the south. The Alpine type of house is stocky and robust and was built by the Kočevar people, newcomers from the northern lands, who inhabited the higher lying parts in Bela Krajina, the slopes of Kočevski Rog and Poljanska gora.

Objects that were built for the needs of farming are real small wooden works of art. In Bela Krajina we call a combination of a barn and a hayrack a Pod. His is a small wooden barn in the vineyard where wine was kept, and as part of the homestead it was also used as an overnight stay. Kašče (granaries) are with their technology of storing and using food preservation materials, a small treasure trove of masterpieces of knowledge. Dera is used for drying crops, and it works by pushing it out into the sun and in placing it back under the roof of the floor or granary in the evening. Especially beautiful are the otherwise modest, but varied small details in the wood, which beautify the image of the facades of houses and floors and porch fences.

New times have brought new ways of living and farming, so folk architecture no longer has a real function and is slowly disappearing.

Ivan Drobnič, the head of the land register in Metlika, also wrote about old Metlika and Bara Juričina at the turn of the century:

When I was transferred from Senožeče to Metlika in the summer of 1909, I arrived here by post office carriage, driven by old Matiček. Later, when the Bela Krajina railway was launched in 1914, he jumped into the Kolpa rivwe, out of desperation because he lost his job as a postman.

But then Metlika was all different than it is today. Especially houses, roads, townspeople! I don't know how it is that I thought this place lay more in a plane. And I was just surprised. It's vibrant, I'd almost say it lies on the floors. The valley world along the Obrh stream, the main road along the former Bojica riverbed, three squares above it, even more Hrib and above it the wine-growing Veselica. As many as four floors, if we have the world at Obrh for the ground floor.

But I was also amazed by the people who were kind, soft, sincere. The men kept greeting me on arrival, and the women were ore shy, reserved. I was also kindly received in court, even though I was only a kerkermeister. In particular, the president of the court, Dr. Vladimir Forster, the son of the composer Anton Forster, who composed the Gorenjska nightingale, was in my favor. He was a loving gentleman who also encouraged me later to make the necessary trials and soon progressed from jailer to office trainee.

When I arrived, almost every citizen - except for a few officials - was also a farmer or a craftsman, an innkeeper, a merchant or something similar. As those who had land in particular lacked manure, in late autumn spruce branches and ferns as well as straw were laid in bulk along some side streets of the city. Thus, during the winter, when cattle were trampling on the pavement and carts were driving, manure was made. This was then scraped off in the spring and taken to the fields. And not only livestock, many pigs were walking on the road, but also chickens and ducks were more in the squares and streets than in the chicken coops.

The city did not have a very beautiful appearance at that time. There were a few larger brick houses, such as a municipal or town hall, a pharmacy, and a new two-story folk school. Guštin's house on Spodnji trg, the Pri soncu na Dragah hotel and Hranilovič's house in Strnišče, where the other hotel, Pri kroni, was located, were also beautiful. However, these were more inns, where the traveler could also find accommodation. There were no special benefits in them, as Metlika did not have a water supply system at that time. For the most part, however, the burgher houses were low, many covered with wooden shingles and even straw.

Of course, there was no electricity in Metlika at that time. People lit themselves with candles, oil lamps and kerosene lamps. There were 25 street lamps available for public lighting, which were attached to the corners of houses or along the road on oak poles. They were cared for by a lighthouse keeper or lamplighter, who picked up the burned-out lights every morning. He then cleaned them in the town hall, poured kerosene, and in the twilight blew them up on Metlika again and lit them. In doing so, he carried with him a ladder and a board with a bow on which the lamps were mounted. I must also say that in front of almost every house, whole stacks of firewood were lifted, which were slowly sawed and split over the year, all by hand, of course, and then carried to halls or kitchens.

There were also problems with water, as I mentioned before. The town had its own fountain in the square below the castle, which was almost twenty meters deep, but the hand pump worked poorly and people went for water to the source of Suhorje, and mainly to Obrh, where women also washed and fed. livestock. Only a few houses had their own wells, especially those along the main road in Drage, where the world was lower and it was easier to get to the water.

Otherwise, some women earned uneasy bread by carrying water from Obrh in a cupboard on their heads. Along a steep bank, sometimes all day. Thus, Bara Juričina, who was called a "vaserlajtunga", earned a krajcar for a cup of water. Later, she raised the price to two krajcars, but her efforts were still not paid enough. It was hard then for the money!

The people of Metlika did not appreciate water as a drink too much, as the town, which at that time had about 1,200 inhabitants, had as many as 26 inns, spas and wine shops. To this we must add vineyard cottages and houses, that is, wooden temples on the wine-growing Veselica and on the surrounding hills. True, the townspeople did not have to fear wine thirst. However, the wine harvests were actually very good at the time.

I can also say that the wine helped a lot to develop a lively social life in the city. Meetings and events took place throughout the year. Let me remember some. Even before the New Year, immediately after Christmas, "hausbali" or house dances began in Metlika's inns, which lasted until Shrove Sunday. In between, there was Vodnik's ceremony at the candlestick, followed by Maundy Thursday and Shrove Tuesday, Vuzem Monday, St. George's Day, St. Florian's Day, Corpus Christi, the Day of the Cross, bonfires, the Emperor's birthday in August and then his birthday in October. In November we celebrated Martin's and Katarina's evening, and in December we had St. Nicholas', St. Stephen's and New Year's Eve. In between, of course, were celebrations and performances by the national reading room, falcons and eagles, firefighters, bands, string orchestra and others. There were also great celebrations and weddings of Croatians, especially from Karlovac. There was everything and we missed nothing. Many so-called better townspeople were also engaged in hunting and in the surrounding area they organized real drives for game. Or they went to the City Log in the fall to hunt shoals. Many fish, especially pike and catfish, have often moved from the Kolpa and Lahinja to the Metlika pans.

The post office carriage, which transported people and news, made sure that it was not too boring in the city. Two mail wagons drove to and from Novo mesto. Namely, mail from Črnomelj, Semič and Karlovac was collected in Metlika and then sent to Novo mesto from there. There was room for five passengers on such a mail wagon. He was driving a postilion, which blew through the village to the horn of the post office so that people could deliver smaller consignments, which he then put in a bag. Otherwise, he was in charge of parcels, letters and money. He kept the latter in a locked cash register attached to the cart. For the ride to Novo mesto, the passenger had to pay a goldinar and 75 krajcars.

Transport in Metlika was also provided by some private carriers who had a carriage with a canvas roof or a sleigh suitable for winter. Their ride was, of course, more expensive and faster, but it still took three hours to get to Novo mesto, and it cost three goldinars or something more. With such a carriage, for example, our president dr. Forster. To Novo mesto by carriage or sleigh, and then to Ljubljana by train. So, before Christmas, he came to the office in a good mood before eight o'clock, wished all the employees happy holidays and the New Year, and ordered me: "Mr. Drobnič, close at half past ten and go home! It's the holidays now!"

Let me mention that at the beginning of this century, a whole range of crafts were still alive in Metlika, many of which have disappeared or only a few remains of them live. Thus, upon my arrival in Metlika, they wove linen in at least ten houses. Ramutas "great weaver" on the Hill, where the three brothers worked, was very famous. The last weaver from Metlika was Jože Vrtačič, who stopped weaving when an Ustaši grenade from beyond the Kolpa burned his floor in 1943. At that time, his looms also burned in it. Even before the last war, we ordered Vrtačič to weave a cloth for the trousers of our musicians, while we had jackets made of purchased blue goods.

Just as there are no weavers in the city today, so there are no former tanners, furriers, candlemakers, lectars, siphons ... wound healers were replaced by a pharmacist and a doctor, while previous wheelwrights, blacksmiths and locksmiths were replaced by various mechanics. Even a shoemaker has been replaced by a kind of "shoe technician". Similarly, instead of old honest inns and cramps, we have various buffets and cafes. They even talk about some bistros. What we want, people always want something new.

VIRI:

1. <https://kraji.eu> . Splet, 26. 6. 2020
https://kraji.eu/slovenija/metlika_hisa_bare_juricine/slo
2. Mirjam Bezek Jakše. »Obujanje spominov - Razposajeno in srečno otroštvo«. Dolenjski list 2016. 44. 4. 11. 2016.
3. Marija Prašin Kolbezen. Razstava Zakladnica Črnomlja, junij 2020.
4. Dular Jože. Prošel je pisani vuzem; Drobničevo prvo srečanje z Metliko. Novo mesto: Dolenjska založba, 1995.

2. VODEN SPREHOD PO METLIKI IN OKOLICI

Metlika, majhno a mogočno obmejno mesto

Podali se bomo na ležeren sprehod po starem mestnem jedru in okolici mesta Metlike, kjer bomo spoznali zgodovino našega zanimivega mesta, občudovali naravo in spoznavali običaje Belokranjcev. Našo pot bomo pričeli na Posestvu Lovšin, mlinarski domačiji ob reki Kolpi kjer sem pričela svojo zgodbo pisati tudi jaz.

1. POSESTVO LOVŠIN - MLINARSKA DOMAČIJA

Lovšinova kmetija z mlinom na koncu Križevske vasi ima dolgo turistično tradicijo, ki sta jo z gostilno v času gradnje belokranjske železnice začela Anton in Katarina Lovšin. Mlin in kmetija je v lasti Lovšinovih že vsaj od 18. stoletja, največji razcvet pa je doživela v času gradnje belokranjske železnice. Lovšinova kmetija z mlinom je bila ena večjih v belokranjskem koncu, še danes pa je največja s kulturnim varstvom, zaščiten kmetija v Beli krajini. Lovšinov mlin je mlet do začetka 60. let, ko ga je agrarna politika in vse večja popularnost valjčnih mlinov na električno, za vedno ustavila. V najboljšem obdobju je imel Lovšinov mlin 6 koles, ki so gnala 5 mlinskih kamnov. V mlinu so mleli žito iz tako slovenskih kot hrvaških kmetij. Vsako leto avgusta, ko je vodostaj Kolpe najnižji, so obnavljali jez. Pri obnovi so pomagali vaščani in uporabniki mlina iz bližnje in daljne okolice. Ljudi naj bi bilo toliko, da so kuhali po 50 šunk, da so pomagače nahranili. Morda število šunk ne pove veliko o številu pomagačev, pove pa veliko o premoženju kmetije in pomembnosti jez.

Turistične tradicije na Lovšinovi kmetiji pa ne predstavlja le nekdanja gostilna. Med vojnama so na travniku nad mlinom zgradili velik lesen objekt s sobami, ki je bil neke vrste počitniški dom ljubljanske Drame in Sokola, s katerima so imeli Lovšinovi pogodbo, v njem pa so počitnice preživljali številni umetniki. Zagrebški slikar Wyrubal se je tja kar preselil in račune plačeval s slikami, ki jih je nekaj še vedno pri hiši. Objekt je pogorel 6. januarja leta 1952 in potem je šlo z Lovšinovo kmetijo samo še navzdol, travnik med domačijo in Kolpo pa si je za nekaj let prisvojila ljudska milica, ki je tam postavila počitniško hišico za svoje zaposlene.

Poleg belokranjske železnice, ki so jo gradili med leti 1912 in 1914 in je odločilno vplivala na razvoj posestva in kmetije, ima še večjo težo razvoj oziroma je odločilnega pomena za samo lokacijo kmetije in družino Lovšin, reka Kolpa. [1, 2, 3]

Skupaj stopimo proti vasi in se dvignemo na obrobje kolpske ravnice.

2. REKA KOLPA

Kolpa izvira v Narodnem parku Risnjak na Hrvaškem. Njen celoten tok od izvira do izliva v Savo v Sisku meri 292,461 km, v Sloveniji pa je mejna reka v dolžini 118 km. Znotraj območja Krajinskega parka Kolpa se razteza v dolžini 50,3 kilometrov. Kolpa ima velik hidrološki, zoološki in ekosistemski pomen. Zaradi izjemne biotske pestrosti in naravovarstvene pomembnosti je razglašena za naravni spomenik, naravno vrednoto, območje Natura 2000 ter ekološko pomembno območje. [4]

Reka Kolpa je oblikovala aluvialno ravnico na obrobju katere se je razvila Križevska vas, vas ki naj bi nosila ime po Križniškem redu, ki je tukaj imelo posesti, in reka, ki je že od 12. stoletja meja med cesarstvi in državami. Kljub temu, da je Kolpa že dobrih 800 let mejna reka, pa nikoli ni razdeljevala narodov, ki tukaj že stoletja sobivajo in oblikujejo pestro kulturno in etnično podobo Bele krajine.

Reka Kolpa ima poleg pomembnosti kot naravna vrednota tudi izredno pomembno zgodovinsko vlogo. Že od antičnih časov je po njej potekala trgovska pot z današnjim Siskom. Nekoč je na njej delovalo preko 50 mlinov in žag, s svojo bližino pa je pomembno vplivala na razvoj naselbin že v času prazgodovine. Če si dovolite verjeti in občutiti tudi malo mistike ter ezoterike, boste morda v Kolpi zagledali tudi kakšno od vil Kolpjank.

V vasi zavijemo levo proti Metliki. Na desni v daljavi vidimo most na Kolpi, pred nami pa se nahaja hudournik Sušica.

3. KOLPSKI MOST

Pred slabimi 15 leti so do Križevske vasi zgradili novo dostopno pot. Ob tem so izvajali tudi arheološke raziskave in odkrili ostanke prazgodovinske lončenine, ki potrjujejo obstoj kulturnih plasti na območju med križevsko vasjo in mostom na Kolpi. Število, ohranjenost in narava odkritega gradiva (fragmenti prazgodovinske lončenine, obdelani kamni, hišni lep) nakazujejo, da je na tej lokaciji arheološko najdišče. Število prazgodovinskih najdb, njihova ohranjenost in značaj kažejo, da se v neposredni bližini nahaja prazgodovinska naselbina. Vse najdbe so bile odkrite v sekundarni h plasteh kamor so očitno bile prinesene s procesi erozije in resedimentacijo originalnih naselbinskih plasti. Na podlagi tega arheologi sklepajo, da se je prazgodovinska naselbina nahajala nekoliko višje, ob strugi hudournika Sušica. [5]

V Metliki prečkamo glavno ulico, Cesto bratstva in enotnosti, ter se podamo proti mestnemu logu.

4. MESTNI LOG

Metni log je nekaj več kot 100 ha veliko zemljišče, ki je bilo včasih v lasti Meščanske skupnosti. Gre za aluvialno ravnico reke Kolpe, ki se razteza od Križevske vasi na jugozahodu, do Rosalnic na severovzhodu. Včasih je bil poraščen s hrastovim gozdom in zamočvirjen. Še danes je pomembo bivališče želve sklednice in različnih vrst ptic. Ostanke hrastovega gozda si lahko ogledamo na skrajnem severu Mestnega loga, na naši desni. Meščani so log izkoriščali za sečnjo drv in pašo živali. Po drugi svetovni vojni in po nacionalizaciji pa je Kmetijska zadruha pričela s krčnjem gozda in izsuševanjem. Ker gre za poplavno ravnico reke Kolpe, le ta območje ob večjih vodostajih še vedno poplavi. [6]

Hrastov gozd je imel včasih pomembno vlogo pri verovanju in nasploh pri življenju naših prednikov. Vstopamo v sveti gral, gozd.

Slovani so bili tesno povezani z gozdom, ki so mu pripisovali posebni pomen. Bogove in druga božanstva so večinoma častili v gozdovih. Čaščenje so opravljali v delu gozda, ki so ga poimenovali gaj in je bil neke vrste svetišče. Gaje so pogosto z ograjo ločili od preostalega gozda in tako ustvarili sveto območje. Slovani so si svet predstavljali kot veliko drevo, običajno hrast. Veje in deblo so predstavljali živi svet, korenine pa svet mrtvih. Vladar živega sveta je bil Perun, bog groma in strele, ki so ga običajno upodabljali kot orla, ki sedi na najvišji veji. Od tam je lahko opazoval dogajanje v vsem živem svetu. V svetu mrtvih, na koreninah, je vladal Veles, bog podzemlja, zemlje in vode. Na drevesu so ga upodabljali kot kačo ali zmaja. [7]

Na naši levi pa se nahaja večji industrijski kompleks, nekoč ponos in zanos Metlike. Tekstilna tovarna Beti.

5. BETI - MODERNA METLIKA, INDUSTRIJA

Tako kot ima vsaka zemeljska stvar dve plati, leso in desno, dobro in slabo, jing in jang, je za življenje poleg duhovnega, potrebno tudi materialno. In Beti je je Metliki omogočila največji razcvet po 15. stoletju. Mestu je omogočila novo ero, modernega razvoja in industrializacije.

Leta 1925 se je iz Dolenjskih Toplic v Črnomelj preselil Franc Tajner in začel s strojnim pletilstvom. Bil je uspešen, a po drugi svetovni vojni je bila njegova delavnica nacionalizirana in avgusta 1948 je bilo ustanovljeno invalidsko podjetje Strojno pletilstvo. Podjetje je z direktorjem Francem Tešarjem hitro napredovalo in prostori so postali pretesni. A ker v Črnomlju za širitev ni bilo pravega posluha, se je podjetje avgusta 1956 preselilo v Metliko in se preimenovalo v Belokranjsko trikotažno industrijo Beti Metlika. To je bil prvi industrijski obrat v Metliki in pozneje tudi največji v občini. 30 let po ustanovitvi je imel v Sloveniji, Jugoslaviji in tujini več kot 2.000 zaposlenih, še danes pa je, četudi »le« s 150 delavci, med večjimi podjetji v občini. Beti je že po desetih letih postala gospodarski čudež. Beti ni bila zgolj podjetje, ki bi skrbelo za proizvodnjo, prodajo in modne revije. Bila je mesto v mestu. Imela je svojo šolo, gojila kulturo, šport, skrbelo za stanovanjsko gradnjo, počitniške kapacitete, trgovine, frizerski salon. Ob 20-letnici so v Beti izdelali po 40.000 izdelkov na dan. Beti dandanes posluje v precej manjšem obsegu. Danes Beti izdeluje polimerno prejo, ki jo najdemo v izdelkih luksuznih svetovnih modnih znamk iz celega sveta. Poleg Beti pa je potrebno omeniti še Novoteks in Komet, ki sta skupaj z Beti pisala metliško tekstilno zgodovino. [8, 9, 10]

Po glavni cesti se odpravimo v smer proti Rosalnicam, ko ob koncu naselja Metlika prečkamo cesto in se odpravimo po strugi Obrha navzgor.

Na naši desni vidimo kompleks tekstilne tovarne Komet, za njo pa še večjo tovarno kopalniškega pohištva Kolpa. V daljavi opazimo vas Rosalnice. Kraj poln zgodovine in mistike, kraj kjer naj bi se začela Metlika.

6. ROSALNICE - prvotna naselbina Metlike

Vas Rosalnice naj bi ime dobile po slovanskem običaju rusalij, kurjenja kresov na grobovih, ki naj i se izvajal v čast vil rusalk, ki so živele ob rekah, jezerih in močvirjih in bile znane po svojem prepevanju. Da so Rosalnice nekaj posebnega priča tudi dejstvo, da se tukaj nahaja prvotna naselbina današnje Metlike oz. Novega trga. Tudi tri cerkve na enem mestu in največje pokopališče v okolici se nahajajo prav tukaj. Na kraju, ki je bil svet že za naše prednike in ljudi, ki so na tem območju bivali pred njimi. Svetost, magičnost in energija kraja pa se podkrepi še s teorijo akademskega kiparja Marka Pogačnika, ki pravi, da se prav tukaj konča energetska žila Slovenije, rdeča kreativna os, ki se začne na Triglavu in izdihne v Rosalnicah ob reki Kolpi. [11]

Romarski kompleks v Rosalnicah se odlikuje po treh gotskih cerkvah, stisnjenih znotraj visokega pokopališkega obzidja, ki je ostanek protiturškega tabora. Cerkve izvirajo iz 14. in 15. stoletja in ohranjajo gotske prvine; v 19. stoletju so jih preurejali, zato v notranjosti vseh treh cerkva prevladuje poznobaročna oprema z rokokojsko ornamentiko. Številni obiskovalci romajo sem ob svetem Jerneju (prva in tudi še druga nedelja po 24. avgustu) in ob velikonočnem času, ko obujajo tradicijo znamenite Božje poti. Znamenito romarsko

središče stoji na robu Rosalnic, razpotegnjenega naselja na kolpski terasi ob železniški progi Metlika-državna meja in cesti Metlika-Božakovo. Zgodovina in stavbni razvoj kompleksa še nista povsem pojasnjena, saj raziskave še niso zaključene. Začetke cerkve je treba iskati že ob koncu 11. stoletja, ko je bila ustanovljena škofija v Zagrebu. Valvasor navaja, da je cerkve gradil red templarjev v 12. stoletju. Zagotovo sta cerkev in župnija obstajali leta 1228, ko je cerkev pripadla novoustanovljeni župniji v Črnomlju. Leta 1268 je celotno cerkveno organizacijo v Beli krajini pridobil Nemški viteški red, ki se je nastanil tudi v Rosalnicah. V 14. stoletju se je župnija v Rosalnicah (Logu) osamosvojila. Leta 1469 so zaradi turških pustošenj sedež župnije prenesli v mesto Metliko. Kljub nemirnim časom so se Tri fare v 15. in 16. stoletju s tremi gotskimi cerkvami razvile v najpomembnejše romarsko središče v Beli krajini. Med drugim so dajale zavetje frančiškanom, ki so v 15. stoletju pribežali iz Bosne. Ko so Turki cerkve požgali, so se frančiškani umaknili v Novo mesto. [12]

7. OBRH - zatrepna dolina, narava

Obrh je levi pritok Kolpe pri Rosalnicah vzhodno od Metlike. Izvira v globlji zatrepni dolini pod starim mestnim jedrom Metlike. Voda priteka iz 33 m dolgega in 9 m globokega sifonskega rova. Vodnat izvir napaja zakrasel kraški vodonosnik, ki ga napajajo ponikalnice s pobočja Žumberka od Sušice do Priseljskega potoka. Dolvodno od izvira priteka v Obrh še nekaj manjših izvirov in presihajoči potok Suhor, tik pod izlivom Suhorja v Obrh pa je na levem bregu Obrha tudi 38 m dolga Jama pri Metliki. Neposredna bližina izvira Obrha samemu staremu mestnemu jedru Metlike je v preteklosti pomenilo, da se je tu odvijalo stičišče in središče mestnega življenja in informacij. [13]

Pot nadaljujemo po toku Obrha navzgor, mimo mestne jame in bivšega Kaburovega mlina. Vzpremo se na vrh pred nami in pred sabo zagledamo staro mestno jedro Metlike.

8. METLIKA - pomol, mestno obzidje, začetki

Metlika se je oblikovala na naravnem pomolu oz. polotoku med Obrhom in Bojico. Polotok je naslejen že od prazgodovine, nedvomno j razlog za poselitev ugodna naravna lega, ki omogoča naravno obrambo in pa bližina vodnega vira. In prav naravna danost je razlog, da se je na tem mestu pričela razvijati tudi srednjeveška Metlika, tako imenovani Novi trg v Metliki. Kraj se prvič omenja leta 1300, trške ali tako imenovane mestne pravice je prebivalcem podelil goriško-tirolski grof Henrik II, v prvi tretjini 14. stoletja. Kraj je postal upravno in trgovsko središče goriške dežele in imel vse lastnosti mesta (upravo, sodstvo). Sodnika so meščani volili vsako jesen na dan Sv. Mihaela, 29. septembra, po točno določenem protokolu. Do začetka 16. stoletja je imelo mesto pravico do krvnega sodstva. Mestne pravice je meščanom potrdil goriško - tirolski grof Albreht III, leta 1365. [10]

9. oktobra 1408 pride do prvega turškega vpada na slovensko ozemlje. Janez Vajkard Valvasor je zapisal, da so Turki takrat vpadli v Slovensko marko, izropali okolico Metlike, ljudi pobili ali odpeljali, vse ostalo pa požgali. Turški vpadi so se vrstili naslednjih 170 let, samo mesto za obzidjem ni bilo nikoli osvojeno, veliko pa je pretrpelo prebivalstvo izven obzidja. Vpadi so preoblikovali celotno Belo krajino in odločilno vplivali na razvoj in etnično ter kulturno podobo regije in mesta vse do danes. [14]

Spustimo se po hribu navzdol in se podamo proti obzidanemu izviru Obrha.

9. OBRH - izvir

Leta 1935 je bil v Metliki zgrajen vodovod. Pred tem so prebivalci Metlike zajemali vodo z vedri na samem izviru in jo nosili do svojih hiš. Ženske so Obrh desetletja uporabljale kot pralnico perila. Še vedo lahko ob desni strani struge vidimo betonski perilnik, ki je bil nekoč nadkrit. Znani fotograf Anton Mua Danes črpalke črpajo 28 l vode na sekundo in jo pošiljajo po ceveh v rezervoarje na Veselici. [13]

Podamo se po cesti navzgor, ki nas pripelje na Partizanski trg.

10. PARTIZANSKI TRG - včasih Gornji trg

Ko prispemo na Partizanski trg na levi strani zagledamo Obrtni dom. Metlika je še danes izrazito obrtniško mesto in tudi včasih so se obrtniki, tako kot danes, združevali v društva oz. bratovščine. V Metliki so leta 1444 ustanovili Bratovščino sv. Rešnjega telesa. Združeni v bratovščini so skupaj nastopali na trgu v boju za večji zaslužek in proti samozadostnemu kmečkemu obrtništvu in tovarništvu, ki ga je podpiralo plemstvo. Začetniki metliškega ceha, ki je imelo temelje v cerkveni bratovščini, so bili mesarji in čevljarji. Ti so imeli svoje združenje že leta 1595, kasneje so se jim pridružili še ostali obrtniki. [10]

Na desni strani se nahaja rojstna hiša Ivana Navratila. Po očetu je bil češkega rodu, mati je bila Belokranjka iz Rosalnic. Bil je slovenski jezikoslovec, narodopisec in urednik.

Na Partizanskem trgu se v stavbi bivše šole nahaja tudi rojstna hiša Osipa Šesta, enega izmed prvih modernih slovenskih režiserjev.

Nekoč je na mestu današnjega Partizanskega trga stalo obzidje, na samem začetku trga, na lokaciji današnjega Jurčka pa se je nahajal "stari grad" oz Katerjev dvorec, ki je stal tik ob mestnih vratih.

Današnjo podobo je trg pridobil v času italijanske okupacije med 2. sv vojno. Italijanska vojska je namreč urbanistično "uredila" mesto in gornji trg. Današnje ime je posvečeno spominu na 2. sv. vojno.

Spustimo se na Trg svobode.

11. TRG SVOBODE

Trg svobode - kratek čas poimenovan tudi Ganglov in Spodnji trg - je osrednji trg, s katerega se razprostira pogled na park in pročelje metliškega gradu. Že ime pove, da je to trg, prav tako posvečen obdobju 2. svetovne vojne. V parku najdemo spominsko obeležje padlim borcem osvobodilnega boja in žrtvam fašističnega terorja. Prav tako se v parku nahajajo doprsni kipi belokranjskih narodnih herojev. Poleg njih stoji bromati kip partizana, ki ga je izdelal akademski kipar Julij Papič. Park je današnjo terasasto podobo dobil po 2. svetovni vojni, kot simbolno povezavo gradu (plemstva) in trga (meščanstva), saj je bil včasih dvignjen in ograjen. Načrte zanj je izdelala Gizela Šuklje rodom iz Lokvice pri Metliki, ki je bila ena izmed prvih slovenskih arhitekt in Plečnikova učenka. Bila je mojstrica grafičnega oblikovanja. [10, 15]

V 14. stoletju je bila prebivalcem takratne Metlike podeljena pravica do letnih sejmov. Mesto je imelo devet lenih 9 sejmov - toliko jih je na Kranjskem imela le še Ljubljana in tedenski tržni dan. Podatki pričajo o tem, da je bila Metlika resnično pomembno trgovsko mesto in središče. Sejmi so začeli izgubljati na veljavi po izgradnji belokranjske železnice, ko je bilo prebivalcem omogočeno trgovanje v Novem mestu in Karlovcu.

Približamo se metliškemu gradu in stopimo v atrij.

12. METLIŠKI GRAD

Metliški grad je bil prvič omenjen leta 1456, verjetno pa je v svoji zasnovi precej starejši. Grajska stavba, ki je imela sprva še povsem srednjeveški trdnjavski značaj, je zlasti po obnovitvenih delih, ki so sledila požarom v letih 1705 in 1790, dobila podobo udobne rezidence - o njeni nekdanji vlogi pričata le še stara obrambna stolpa. Podoba gradu se je spreminjala, tako kot številni lastniki, dokler v gradu ni začel delovati Belokranjski muzej, ki skrbi za premično kulturno dediščino Bele krajine. V gradu se nahaja tudi Turistično informacijski center. [16]

Metliški grad je še danes trdno vpet v dogajanje v mestu, saj že vrsto let gosti raznovrstne kulturne dogodke. Na dvorišču gradu se v okvirih ciklusa prireditev z naslovom »Pridi zvečer na grad« odvijajo gledališke predstave, večeri branja poezije in druge umetniške prireditve.

Metliški grad je nedvomno svojo pomembnost pridobil v času turških vpadov, ko je na severni strani pomola igral vlogo mestnega obzidja.

Stopimo pred grad.

13. TRG SVOBODE - 2. del

Zadnji metliški graščak je bil Josip Savinšek. Na Dunaju je doktoriral iz prava in imel je velik vpliv na dogajanje v Beli krajini, v drugi polovici 19. stoletja. Leta 1869 je v parku pred gradom ustanovil prvo Požarno brambo na slovenskem. Metlika se je velikokrat soočala s požari, lesene, s slamo krite hiše k požarni brambi niso pripomogle. V čast temu dogodku in delovanju prve požarne brambe, še danes v Metliki deluje Slovenski gasilski muzej. [17]

Da pa ima Metlika prvo požarno brambo ni vse. Imamo tudi eno najstarejših mestnih godb na pihala na slovenskem in pa prvo dolenjsko hranilnico in posojilnico, ki so uredili leta 1874. Hranilnica je poslovala izredno vestno in je bila vedno likvidna, tudi med gospodarsko krizo. Delovala je tudi v času italijanske okupacije. V novejšem času je v zgradbi imela svoje prostore Ljubljanska banka in kasneje NLB, ki je lastnica zgradbe tudi sedaj, ko je objekt prazen. [18]

Na Trgu svobode, Metliška folklorna skupina Ivan Navratil, na vuzemski ponedeljek uprizori Metliško obredje. Metliško obredje je splet plesov, ki ga sestavljajo metliško kolo in igre rešetca, Al je kaj trden ta vaš must, robčeci, kurji boj in turn in je vpisano v register nesnovne kulturne dediščine. Zaradi svojih prvin - velja namreč za najstarejši splet plesov in pesmi, je tudi kandidat na Unescovo zaščito. [10]

14. MESTNI TRG

15. oktobra 1865 je bila v Schoenbrunnovi hiši (danes Tancigovi) na Mestnem trgu 2 ustanovljena Narodna čitalnica. To je bila prva čitalnica južno od Ljubljane. Njena poglobitvena naloga je bila buditi slovensko narodno zavest. Sprva je štela 45 "udov" (članov), uglednih ljudi iz Metlike in okolice, pa tudi iz Črnomlja. Čitalnica je delovala v prvem nadstropju omenjene hiše. Leta 1881 se je preselila v gornje prostore krčme Pri Solncu (CBE 45) in 1888 v gostilno Pri zlati kroni (CBE 41). Tam je delovala do razpustitve leta 1932. [19]

Pot nas vodi mimo bivše Wachove lekarne. Velike meščanske hiše, ki ima na pročelju vzidan relief Sv. Trojice, ki je zaščitnica lekarniške dejavnosti.

Cerkev sv. Nikolaja je bila omenjena že leta 1334. Ker je zaradi turškega vpada leta 1578 (letnica nad vrati) zgorela, so zgradili novo, vendar je tudi ta leta 1705 zgorela, skupaj s celotnim mestom, župniščem in arhivom. Na razvalinah so zgradili novo cerkev v baročnem slogu. Posvetili so jo leta 1759. Veliki baročni oltar in dva stranska oltarja sta delo neznanega dolensko-posavskega mojstra. Manjša stranska oltarja je naredil domači podobar Jernej Jereb. Na banjastem stropu so freske, ki jih je poslikal italijanski mojster Domenico Fabris. Friderik Baraga, ki je bil v Metliki kaplan, je pri Josipu Egartnerju naročil križev pot, ga plačal in lastnoročno obesil. Leta 1268 je bila župnija inkorporirana križniškemu redu (križi se pojavljajo po celotni stavbi), od leta 1735 pa je v Metliki sedež proštije. [20]

Podamo se še malo naprej do Komende.

Kmalu po prvi križarski vojni leta 1096 so v Palestini zapovrstjo nastale kar tri različne viteške redovne skupnosti bojevnikov, katerih poglobljena naloga je bila skrb za romarje, še posebej za bolnike in ranjence, pozneje pa tudi boj proti drugovercem. Prvi med njimi so bili templarji, sledili so jim ivanovci (hospitalci, rodoški vitezi, malteški vitezi) in križniki - nemški viteški red. Vsi trije redovi so po izgubi svojih posesti na Bližnjem vzhodu zapustili Palestino in se naselili v zahodni Evropi, zlasti na mejah Rimskega cesarstva, vsi trije pa so si ustvarili postojanke tudi na slovenskih tleh. Medtem, ko so za prvimi izginile vse sledi, pa so ivanovci in križniki, čeprav je njihova vloga danes povsem drugačna, v precejšnjem delu Slovenije še navzoči. Strogo vojaško in hierarhično organizirani križniki, ki so imeli središče svojega reda v Marienburgu v nekdanji Vzhodni Prusiji (danes Malbork v gdanskem vojvodstvu), nastopijo v Sloveniji kar kmalu po svoji ustanovitvi. Leta 1190 jih srečamo v Veliki Nedelji, kamor jih je naselil Friderik Ptujski, da bi tako zavaroval vzhodno mejo svoje posesti proti nemirnim Ogrom, nato jih srečamo tudi v Ljubljani in v Beli krajini, kjer so ustanovili močne postojanke in uspešno izpodrinili v Rosalnicah pri Treh farah že v 12. stoletju izpričane templarje. Pri tem so si pridobili veliko posest, oglejski patriarh pa jim je zaupal tudi dušnopastirske naloge. Komenda nemškega viteškega reda v Metliki je v viru iz leta 1310 označena kot Methlica, noua domus fratrum Theotonicorum, leta 1391 kot domus Theotonicorum in Metligk, v viru iz leta 1466 pa kot dewtschenhawss in der Mettling an der Kchulpp. Že leta 1350 se tu omenja tudi redovni špital - domus hospitalis sancte Marie Theotonicorum, medtem ko je poznejša, meščanska, leta 1493 ustanovil metliški glavar Andrej Hohenwarten. Leta 1466 se, kolikor vemo, prvič izrečno omenja Wolfgang Han kot komtur nemškega viteškega reda v Metliki - comentewer in der Medling. Metliška viteška komenda oblikuje skupaj s sosednjo proštijo enoten stavbni sestav. Že pred drugo svetovno vojno je bila v njej hiralnica, potlej so jo nacionalizirali in preuredili v Dom počitka. Dostop na notranje dvorišče s trške, severne strani je do leta 1969, ko je dobila nov prizidek, zapiral močan zid s kamnitim baročnim portalom, opremljenim z letnico 1726 na sklepniku. Še vedno pa je ohranjen portal, ki drži z dvorišča komende k vznožju vzpetine v sotočju z mestno naselbino vrh grebena in je na njeni vzhodni strani vstavljen v nekdanje mestno obzidje. Opremljen je z letnico 1642. [21]

Na župnišču, ki je arhitekturno del komende vidimo spominski plošči Janezu Puharju, izumitelju fotografije na steklo in Frideriku Baragi, misijonarju v Severni Ameriki. Oba sta službovala v Metliki.

Vračamo se proti Mestnemu trgu in na desni se nahaja rojstna hiša Alojza in Engelberta Gangla. Alojz Gangl, kipar, se je šolal na dunajski akademiji in vrsto let deloval v Ljubljani, na Dunaju in v Pragi. V njegovih delih se kažejo prve modernistične spremembe v slovenskem

kiparstvu, ki je bilo do takrat vezano na neambiciozno poznobaročno tradicijo. Velja za avtorja prvega slovenskega nacionalnega javnega spomenika, postavljenega v čast pesniku Valentinu Vodniku, in skulptur na pročelju ljubljanske Opere. Pomembna je njegova portretna plastika: na začetku je težil k neposrednemu realizmu in k dekorativnosti, pozneje pa je nadrobnosti opuščal. Njegovo prvo javno delo se nahaja pri Treh farah, njegovo zadnje delo pa je kip Osameli popotnik, ki ga je daroval Metliki in se nahaja na pokopališči pri sv. Roku. [22]

Engelbert Gangl je bil pesnik, pisatelj in prosvetni delavec. Osnovno šolo je končal v rojstni Metliki, prva tri leta gimnazije je obiskoval v Novem mestu, nato je odšel v Ljubljano, kjer je leta 1892 maturiral na učiteljski šoli. Študiral je pedagogiko na Dunaju, kjer je leta 1902 zaključil študij. Kot učitelj je učil v Budanjah, Idriji, Ljubljani in Trstu. Po vrnitvi v Ljubljano leta 1919 je postal višji šolski nadzornik.

Gangl je že v zgodnji mladosti začel pisati pesmi, zgledoval se je po Josipu Cimpermanu in Josipu Stritarju. Uveljavil se je tudi kot mladinski pisatelj, kot začetnik je v Gabrščkovi knjižnici za mladino objavil zbirko otroških pesmi Pisanice (1896). Bil je ustanovitelj Zvončka, mladinskega lista, ki ga je urejal med leti 1900-1929. Prav tako je bil urednik Učiteljskega tovariša v letih 1904-1924. Gangl je bil aktivni član Sokolskih društev, od leta 1918 je bil v vodstvih tako slovenske kot jugoslovanske sokolske zveze. V sokolskih glasilih je do druge svetovne vojne objavljaval domoljubne članke in pesmi. Leta 1908 je bil izvoljen za deželnega poslanca in sodeloval je pri učiteljskih gospodarskih organizacijah. Tako je leta 1906 spodbudil ustanovitev Učiteljske tiskarne. [23]

Predno se odpravimo iz Mestnega trga se ozremo še na eno izmed lepših metliških hiš. Mestno hišo. Stavbo je leta 1869 sezidal Furlan Giovanni Franc. Pri strešni fasadi zidanih stolpčev je na sredini opazen odlitek metliškega grba, ki je grad s krokarjema. Na zunanji del hiše so leta 1928 vzdali spominsko ploščo v čast borcem, ki so padli med prvo svetovno vojno. V mestni hiši je bil med drugo svetovno vojno sedež mestnega narodnoosvobodilnega odbora in odseka za notranje zadeve okrajnega narodnoosvobodilnega odbora za Metliko in bližnjo okolico.

Povemo legendo o metliškem grbu in preberemo Aškerčevo Metliško balado.

Iz Mestnega trga zavijemo proti glavni cesti, jo prečkamo in se sprehodimo do hiše Bare Juričine.

14. HIŠA BARE JURICHINE

Hiša Bare Juričine se nahaja ob starem mestnem jedru, na Frelihovi ulici. Predstavlja tipičen primer stare belokranjske, s slamo krite stavbe. Hiša priča o tem, kakšne so bile materialne možnosti in socialne različnosti pri gradnji zgradb znotraj mestnega predela. Stavba je bila vrisana že v Franciscejskem katastru v letu 1824. V svoji tlorisni zasnovi je v obliki črke L. Takšne in podobne hiše so bile skoraj vse hiše v Metliki. [24]

Kar dve tretjini hiš se je nahajalo izven obzidja in strogega jedra mesta, kar je dokaj nenavadno. Vemo, da samo jedro Metlike, ki je bilo varovano z obzidjem, ni bilo nikoli osvojeno s strani Otomanov (v metliko so vpadli vsaj 17 krat), medtem ko jo je veliko slabše odneslo predmestje.

V hiši sta živela Barbara Ramuta in njen partner Tone Nemanič, ki so ju klicali Bara Juričina in Trontek. Bara je bila zadnja stanovalka danes spomeniško zaščitene, s slamo pokrite hiše, ki je pred 60 leti še edina v tistem okolišu imela črno kuhinjo. Bari Juričini so meščani rekli tudi metliški vodovod. Ko še niso imeli vodovoda, jim je Bara nosila vodo iz Obrha, kjer jim je tudi prala ter si tako zaslužila za skromno preživetje. [25]

Po bregu revolucije se sprehodimo do Vinske kleti Metlika in na levi strani občudujemo mesto nad Bojico, zaščiteno Metliško marico.

15. VINSKA KLET METLIKA

14. novembra 1909 SO V Metliki ustanovili prvo Vinarsko zadrugo. Ker zadruga ni imela lastne kleti za vino, se je ukvarjala predvsem s svetovanjem vinogradnikom tako pri delu v vinogradu kakor tudi v vinskih kletih. Kmalu se je pokazala potreba po skupni vinski kleti in tako so leta 1929 zgradili prvo združeno vinsko klet. Žal je bila prvotna vinska klet v času druge svetovne vojne porušena do temeljev - nahajala se je v Mestnem logu. Po končani drugi svetovni vojni je Zadruga zveza Slovenije začela z izgradnjo današnje vinske kleti v Metliki. Gradnja vinske kleti je trajala od leta 1952 do 1958. Vinska klet je bila zgrajena za skupne potrebe manjših vinogradnikov. Zato ni imela lastnega obrata za prevzem in predelavo grozdja. Vinska klet je praktično odkupovala samo vino in ga tudi v odprtem stanju prodajala nadaljnjim kupcem. Šele z letom 1965, ko je Kmetijska zadruga Metlika odkupila vinsko klet, se je začel hitrejši razvoj tako vinogradništva kakor tudi vinarstva na prostoru Bele krajine. Zadruga vinska klet je letnik grozdja 1967 še predelovala v lastnih prostorih in vino, ki je bilo pridelano na koncu tehnološkega procesa, tudi natočila v steklenice. Ni potrebno posebej poudarjati, da je bilo prvo stekleničeno vino iz združne vinske kleti Metliška črnina, leta 1968. Leta 1981 Vinska klet Metlika pridelala prvo slovensko Rose vino, leta 1986 pa pod vodstvom dr. Julija Nemaniča pridelajo prvo ledeno vino v takratni Jugoslaviji. [26]

Vinogradništvo oz. vinarstvo je za Belokranjce izrednega pomena. Včasih je imela vsaka hiša svoj vinograd. Danes se le to opušča. V Beli krajini, še posebno v metliškem koncu imamo odlične pogoje za pripravi vrhunskih vin. Ustrezata tako podnebje kot prst. V zadnjem času naši vinogradniki veliko delajo na prepoznavanju avtohtone slovenske trte Modre frankinje, velike dosežke pa žanjejo tudi z belimi predikatnimi vini.

16. NOV CENTER METLIKE

V 70. letih prejšnjega stoletja se je zaradi močne tekstilne industrije pričel razvoj novega dela Metlike. Tukaj se danes nahajajo večstanovanjski bloki in Trgovsko poslovni center Gala kjer se nahajajo Upravna enota, banka in pošta. Sredi leta 2018 je imela občina približno 8.350 prebivalcev (približno 4.250 moških in 4.100 žensk). Na kvadratnem kilometru površine občine je živelo povprečno 77 prebivalcev; torej je bila gostota naseljenosti tu manjša kot v celotni državi (102 prebivalca na km²). Naravni prirast v občini je negativen, medtem ko je selitveni prirast pozitiven. Danes je metlika predvsem obrtniško mesto, ki ima še vedno močne tekstilne korenine.

Po CBE se med kramljanjem o mestu in pokrajini odpravimo nazaj v Križevsko vas.

LITERATURA IN VIRI

5. Lovšin, Simona. *Domačija Lovšin včeraj, danes, jutri*. Diplomaska naloga. Novo mesto: Grm Novo mesto - center biotehnike in turizma Višja strokovna šola, junij 2009.
6. Vidmar, Igor. »Turizem na kmetiji ob panelni ograji«. *Dolenjski list* 2017, 16. 20. 4. 2017.
7. »www.kamra.si« Splet, 25. 6. 2020. <https://www.kamra.si/digitalne-zbirke/item/belokranjska-zeleznica.html>
8. »www.kp-kolpa.si« Splet, 25. 6. 2020. <https://www.kp-kolpa.si/krajinski-park-kolpa/reka-kolpa/>
9. Philip Mason, Slobodan Olič, Ildikó Pintér. *Varstvo Spomenikov*, 44 - poročila. Splet, 25. 6. 2020. http://www.eheritage.si/vs/VSC_044P_142_TBDQJGSHFQYPPQOYBECVPCOPTLGOGI.pdf
10. Drago Kladnik. *Slovenija III*. Ljubljana: Založba ZRC, 2006.
11. www.gozd-les.com Splet, 25. 6. 2020. <https://www.gozd-les.com/novice/slovanska-gozdna-mitologija>
12. Mirjam Bezek Jakše. »Nekdanji gospodarski čudež se ne da«. *Dolenjski list* 2016. 25. 23. 6. 2016.
13. Belokranjski muzej Metlika. *Beti, 60 let spominov*. Metlika: 2016.
14. Belokranjski muzej Metlika. *Metlika, 7 refleksij*. Metlika: 2015.
15. www.markopogacnik.com Splet, 25. 6. 2020 http://www.markopogacnik.com/?page_id=750
16. <https://zupnija-metlika.weebly.com/> Splet, 25. 6. 2020 <https://zupnija-metlika.weebly.com/tri-fare---rosalnice.htm>
17. Podzemni izvir Obrh: vir življenja v Metliki nekoč - danes - jutri. Marta Strahinič, Jože Nemanič, Anton Bezenšek. Metlika: Občina, 2018.
18. Belokranjski muzej Metlika. *1408 - prišli so Turki, za njimi Uskoki*. Metlika: 2008.
19. <https://sl.wikipedia.org> . splet, 26. 6. 2020. https://sl.wikipedia.org/wiki/Gizela_%C5%A0uklje
20. <https://imagosloveniae.net>. Splet, 26. 6. 2020. <https://imagosloveniae.net/prizorisce/metlika/>

21. <https://www.radio-odeon.com> . Splet 26. 6. 2020. <https://www.radio-odeon.com/novice/josip-savinsek-in-ustanovni-gasilski-sestane/>
22. <https://www.kamra.si> . Splet, 26. 6. 2020. <https://www.kamra.si/album-slovenije/item/prva-dolenjska-hranilnica-in-posojilnica.html>
23. RUS ZVONKO. Kronika mesta Metlike I. Metlika: Belokranjsko muzejsko društvo Metlika, 1999.
24. <https://zupnija-metlika.weebly.com> Splet, 26. 6. 2020. <https://zupnija-metlika.weebly.com/sv-nikolaj---farna-cerkev.html>
25. Stopar Ivan. Gradovi na Slovenskem. Ljubljana: Cankarjeva založba, 1987.
26. <https://www.ng-slo.si/>. Splet, 26. 6. 2020 <https://www.ng-slo.si/si/stalna-zbirka/1870-1900/alozj-gangl?tab=collections&authorId=619>
27. <https://www.radio-odeon.com> . Splet, 26. 6. 2020. <https://www.radio-odeon.com/novice/na-danasnji-dan-se-je-rodil-engelbert-gangl/>
28. <https://kraji.eu> . Splet, 26. 6. 2020 https://kraji.eu/slovenija/metlika_hisa_bare_juricine/slo
29. Mirjam Bezek Jakše. »Obujanje spominov - Razposajeno in srečno otroštvo«. Dolenjski list 2016. 44. 4. 11. 2016.
30. <https://www.kletmetlika.si> . splet, 26. 6. 2020. <https://www.kletmetlika.si/onas/zgodovina/>
31. <https://www.stat.si> . Splet, 26. 6. 2020. <https://www.stat.si/obcine/sl/Municip/Index/98>